

Handläggare
Malin Fornander
Telefon: 08-508 25 288

Till
Socialnämnden
2021-04-27

Svar på skrivelse från V, S

Svar på skrivelse från V, S gällande majoritetens satsningar mot sexuella övergrepp och psykisk ohälsa.

Förvaltningens förslag till beslut

Socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på skrivelsen från (V),(S) avseende majoritetens satsningar mot sexuella övergrepp och psykisk ohälsa.

Fredrik Jurdell
socialdirektör

Veronica Wolgast Carstorp
avdelningschef

Sammanfattning

Alexandra Mattsson Åkerström (V), Karin Gustafsson (S) med instämmanden av Anna Rantala-Bonnier (Fi) har överlämnat en skrivelse till socialnämnden inför sammanträdet den 16 februari 2021, innehållandes frågor rörande stadens arbete mot sexuella övergrepp och psykisk ohälsa. Bakgrunden till skrivelsen är socialnämndens verksamhetsberättelse för 2020, där det framgår att Stockholmsenkätens siffror visar att andelen flickor som upplever psykisk ohälsa har ökat. Likaså har andelen flickor som uppger att de har utsatts för våldtäkt eller tvingats till sex ökat. Författarna söker svar på vilka insatser och satsningar som görs för att bryta den negativa utvecklingen. Vidare efterfrågas förvaltningens inställning till om de insatser som görs idag är tillräckliga.

Förvaltningen delar skribenternas syn på att det är högst angeläget att bryta den negativa utveckling som Stockholmsenkäten visar på. Socialtjänsten och skolan måste i bred samverkan med varandra och andra aktörer som polisen, hälso- och sjukvården och civilsamhället bemöta den ökande psykiska ohälsan, inte minst ur ett främjande och förebyggande perspektiv för att bryta den negativa trend som syns både lokalt och nationellt. Socialförvaltningen har i årets budget många uppdrag med fokus på samverkan i syfte att nå barn, unga och familjer i ett tidigt skede för att förebygga och motverka

psykisk ohälsa och en ogynnsam utveckling. Förvaltningen anser inte att staden kan vara nöjd med en negativ utveckling utan måste hela tiden sträva efter att vända trenden. Det pågår idag ett utvecklingsarbete inom olika verksamheter och uppdrag, med fokus på psykisk hälsa och motverkande av sexuellt våld.

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner tjänsteutlåtandet som svar på skrivelsen.

Bakgrund

Alexandra Mattsson Åkerström (V), Karin Gustafsson (S) med instämmande av Anna Rantala-Bonnier (Fi) har överlämnat en skrivelse till socialnämnden inför nämndsammanträdet den 16 februari 2021 med frågor rörande stadens arbete mot den ökande psykiska ohälsan, och det faktum att tjejer utsätts för sexuellt tvång eller våld i en ökad omfattning. Bakgrunden till skrivelsen är socialnämndens verksamhetsberättelse för 2020, där det framgår att Stockholmsenkätens siffror visar att andelen flickor som upplever psykisk ohälsa har ökat. Likaså har andelen flickor som uppger att de har utsatts för våldtäkt eller har tvingats till sex ökat.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för stadsövergripande sociala frågor. Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet den 21 april 2021. Rådet för funktionshinderfrågor har haft möjlighet att behandla ärendet den 22 april 2021.

Ärendet

I socialnämndens verksamhetsberättelse för 2020 redovisas siffror för Stockholmsenkäten 2020. Resultaten visar att andelen flickor som rapporterar att de utsatts för våldtäkt eller tvingats till sex fortsätter att öka. Utsattheten för sexuellt tvång/våldtäkt ökar framförallt bland flickor i år 2 på gymnasiet. Andelen flickor som i Stockholmsenkäten rapporterar att de utsatts för våldtäkt eller tvingats till sex avsevärt större än andelen pojkar.

I 2020 års mätning syns också en fortsatt negativ trend i psykosomatisk hälsa bland eleverna i årskurs 9. Det sammansatta indexet "God psykisk hälsa" har sjunkit svagt och ligger i 2020 års mätning på de lägsta nivåerna sedan 2004. Flickor i både årskurs 9 och år 2 på gymnasiet uppger att de känner sig deppiga utan att veta varför i högre utsträckning än pojkar. I verksamhetsberättelsen för 2020 står också att läsa att andelen unga som fått brottsofferstöd och som upplever en positiv förändring av sin livssituation är lägre för flickor jämfört med pojkar och även lägre än samma period

2019. Skribenterna undrar om det finns några planer för att öka måluppfyllelsen. Mot bakgrund av ovan yrkas svar på tre frågor:

1. Vilka insatser görs för att bryta den negativa utvecklingen som framkommer i Stockholmsenkäten för unga tjejer i Stockholm?
2. Vilka satsningar finns för unga tjejer gällande sexuella övergrepp och psykisk ohälsa?
3. Bedömer förvaltningen att de insatser som finns inom staden för att möta ovanstående är tillräckliga eller vad anser förvaltningen behövs förstärkas eller utvecklas vidare för att vända utvecklingen?

Jämställdhetsanalys

Det är välbelagt att flickor rapporterar högre nivåer av psykisk ohälsa jämfört med pojkar. Flickor vårdas även i högre utsträckning för självmordsförsök. Däremot är självmord, vilket kan ses som den yttersta konsekvensen av psykisk ohälsa, vanligare bland pojkar. Psykisk ohälsa tar sig ofta olika uttryck hos flickor och pojkar. Rapporteringen av inåtvända besvär är vanligare bland flickor medan utagerande besvär rapporteras i större utsträckning av pojkar. Psykisk ohälsa tenderar att uppfattas som en typisk kvinnosjukdom, vilket kan få negativa konsekvenser för både kvinnor och män. Dels riskeras att maktförhållandena mellan könen bibehålls eller stärks, dels hindrar de maskulina normerna män från att söka stöd och vård för psykisk ohälsa eftersom detta inte anses drabba pojkar och män.

Flickor och kvinnor är i högre grad än pojkar och män utsatta för sexualbrott. I majoriteten av fall är det en våldsutövare av manligt kön som utsätter en flicka eller kvinna för våld, och det sambandet stärks alltmer ju grövre våldet är. Dessa siffror avspeglar sig i Stockholmsenkätens resultat och visar på vikten av ett jämställdhetsperspektiv i arbetet mot mäns våld mot kvinnor och i arbetet med att främja psykisk hälsa och förebygga psykisk ohälsa.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Socialförvaltningen delar skribenternas uppfattning att det är både angeläget och brådskande att bryta den negativa trend som Stockholmsenkäten visar på, där den psykiska hälsan framför allt hos flickor i årskurs nio försämrats över tid. Likaså måste det globala fenomenet mäns våld mot kvinnor förebyggas och motverkas. Bakgrunden till psykisk ohälsa är multifaktoriell och återfinns på flera olika nivåer, från individ- till samhällsnivå. För att bryta den negativa trenden krävs därför insatser på flera nivåer, från olika aktörer. Främjande, förebyggande, tidiga och

specialiserade insatser ska erbjudas från verksamheter inom socialtjänst, skola och hälso- och sjukvård. Inom ramen för det förebyggande arbetet krävs ett holistiskt perspektiv som innefattar insatser på universell, selektiv och indikativ nivå, riktat till både pojkar och flickor, unga män och unga kvinnor, våldsutövare och utsatta.

Skolan är en plats där de allra flesta barn och unga befinner sig och tillbringar en stor del av sin tid. Skolmiljön utgör en viktig komponent i ungas kognitiva utveckling och psykiska hälsa, men är också en plats som ska ge trygghet och förutsättningar för att utjämna ojämlika bakgrundsfaktorer. Folkhälsomyndigheten gör gällande att skolan fungerar sämre idag jämfört med i början av 1990-talet och konstaterar att dagens skola kan ses som en bidragande orsak till den ökade psykiska ohälsan hos unga i Sverige.¹ Socialstyrelsen gör en liknande bedömning och ser ökningen av psykisk ohälsa som ett generellt problem som drabbar hela ungdomspopulationen och drar slutsatsen att det har skett en generell förändring av ungas livsvillkor och att dessa främst kan relateras till skolan och förutsättningarna för inträdet på arbetsmarknaden.²

Utifrån skolans stora betydelse som skyddsfaktor för barn och unga prioriterar socialförvaltningen samverkan med skolan i arbetet med barn och unga, men också med förskola, fritidsverksamhet och polis för att nå fler barn och unga i riskzon samt främja, förebygga och motverka både psykisk ohälsa och all form av kriminalitet, däribland sexuellt våld. Socialnämnden, stadsdelsnämnderna och utbildningsnämnden har i budget 2021 en rad gemensamma samverkansuppdrag. Det handlar till exempel om att sprida och implementera skolsociala team i hela staden, att särskilt samverka kring barn som riskerar att föras utomlands i syfte att könsstympas eller ingå barnäktenskap, att utveckla kunskap om varandras roller och ansvar, samt samverka för att främja säkerhet, trygghet och studiero och elevernas kunskapsresultat.

Stockholms stads strategi för att motverka att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet beslutades av kommunfullmäktige 2020, och är i en intensiv implementeringsfas över hela staden.

Socialnämnden godkände i juni 2020 ett reviderat program mot våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck med utökade

¹ Folkhälsomyndigheten. (2019). *Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige?*.

² Socialstyrelsen. (2017). *Utvecklingen av psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna – Till och med 2016*.

målgrupper, däribland unga som upplever våld i sin relation. Vidare har socialnämnden i årets budget i uppdrag att tillsammans med stadsdelsnämnderna utveckla det förebyggande arbetet kring våld i nära relationer bland unga. En handlingsplan mot människohandel som inkluderar prostitution och sugardejting ska tas fram under 2021, med särskilt fokus på barn och unga. En nyligen framtagen samverkansöverenskommelse mellan Stockholms stad och Polisregion Stockholm rörande arbetet mot prostitution har som mål att socialförvaltningen och polisen tillsammans och i nära samverkan ska prioritera och strukturerat arbeta uppsökande mot köpare och säljare av sex. Arbetet ska riktas både mot de över 18 år och unga personer under 18 år som säljer sex, och syftar till att fler personer i prostitution ska få hjälp och stöd, samt att personer som misstänks för brott genom köp av sexuell tjänst, koppleri m.m. ska lagföras.

Metoden MVP (Mentorer i våldsprevention) är ett program för årskurs 7-9 samt för gymnasiet med syfte att förebygga pojkars och mäns våld genom att elever och lärare lär sig att ta ansvar för varandra och säga ifrån om de ser våld eller hör kränkningar. Socialnämnden har under flera år haft i uppdrag att bistå utbildningsnämnden att utveckla och sprida MVP i staden, i syfte att stärka det våldsförebyggande arbetet och stödja det trygghetsskapande arbetet i stadens skolor.

Socialtjänsten har ett löpande ansvar för att möta behov hos unga som behöver stöd och råd i sin livssituation, samt de som är att betrakta som brottsoffer. *Stödcentrum* erbjuder stödjande samtal, rådgivning och praktisk hjälp till dem mellan 10-21 år som utsatts för brott, de under 18 år som har sex mot ersättning samt till anhöriga, vårdnadshavare och vittnen till brott. I verksamhetsberättelsen för 2020 påvisas siffror som tyder på att brottsofferstödet inte har samma positiva utfall för tjejer som för killar. Oppositionen ställer därför en relevant fråga om vilka planer som finns för hur man skall arbeta för att öka andelen tjejer som upplever en positiv förändring av sin livssituation efter erhållit brottsofferstöd. En tolkning av utfallet är att Stödcentrum är en så kallad serviceinsats och stödet ges som regel i max fem samtal inom ramen för råd och stöd. I de flesta fall är fem samtal tillräckligt för att de brottsutsatta ska uppnå en positiv förändring av sin livssituation. För tjejer som utsatts för sexualbrott eller annan grov brottslighet är det dock nödvändigt med ytterligare behandling som inte Stödcentrum har i uppdrag att tillhandahålla. De ungdomar vars behov inte tillgodoses genom stödsamtal länkar Stödcentrum vidare till lokal socialtjänst (som har huvud- och

uppföljningsansvar för de under 18 år) och psykiatrin eller annan behandlingsinstans.

Oavsett orsaker till det negativa utfallet anser förvaltningen att det är av yttersta vikt att följa och analysera resultatet och utveckla verksamheten för att nå en högre måluppfyllelse för brottsofferstödet. En prioriterad målgrupp för Stödcentrum under året är unga som varit utsatta för våld i sin relation. Stödcentrum har implementerat Response-based practice (RBP), ett arbetssätt för stöd till brottsdrabbade, vittnen och anhöriga. Arbetet med RBP kommer att fortsätta utvecklas och intensifieras i stödet till just brottsutsatta flickor.

I Stockholms stad finns åtta ungdomsmottagningar, som möter unga 12-22 år, med fokus på att främja psykisk hälsa och stötta ungdomar till en sund sexualitets- och identitetsutveckling. Cirka 80 procent av besökarna till kurator är tjejer. De vanligaste besöksorsakerna är oro/ångest och nedstämdhet. Således avspeglar sig Stockholmsenkätens resultat i ungdomsmottagningarnas besöksstatistik, vilket förvaltningen tolkar som att ungdomsmottagningarna är en arena dit flickor och unga kvinnor vänder sig för att få stöd.

Vissa ungdomsmottagningar har ett högt besöksstryck. Odenplans ungdomsmottagning har utökat verksamheten och vuxit till stadens största och en av Sveriges största mottagningar, för att kunna möta ett ökande behov. Även Midsommarkransens ungdomsmottagning ska växa och flytta till Liljeholmen, som är en knutpunkt för många ungdomar. Lokalen ska färdigställas och den större mottagningen ska enligt plan öppna under 2022.

Förutom enskilda stödsamtal hos kurator erbjuder flera mottagningar gruppverksamheter med fokus på stresshantering, till exempel ACT (Acceptance Commitment Therapy). Alla är välkomna att delta, oavsett könstillhörighet, men det är en majoritet tjejer som deltar. På Järva ungdomsmottagning erbjuds varje termin en gruppverksamhet som riktar sig till tjejer i åldern 15-22 som blivit utsatta för sexuellt våld. Majoriteten av deltagarna kommer från Järvaområdet, men även personer från andra delar av staden kan erbjudas plats. Våldet kan ha utförts av antingen en för den utsatta känd eller okänd person och behöver inte vara polisanmält.

Ungdomsmottagningarna och socialtjänstens övriga icke-biståndsbedömda insatser ges inom ramen för råd och stöd och innefattar inte behandling. När någon behöver ytterligare hjälp ska

denne länkas till lämplig instans, till exempel barn- och ungdomspsykiatri. Socialförvaltningen har tillsammans med Östermalms stadsdelsförvaltning och Storsthlm inlett samtal med Hälso- och sjukvårdsförvaltningen om vägar framåt för att finna effektiva och trygga hänvisningsrutiner, samt en god samverkan kring unga som behöver stöd inom första linjens psykiatri.

Staden samverkar med och fördelar föreningsbidrag till organisationer inom civilsamhället som arbetar med unga tjejer. 1000 möjligheter får bidrag både för sin verksamhet ungarelationer.se, som vänder sig till unga som behöver stöd utifrån att ha blivit utsatta eller är våldsutövare och Ellencentret som vänder sig till de mellan 15-25 år som har erfarenheter av sex mot ersättning eller sex som självskaðebeteende. Vidare får Tjezonen bidrag - en stödorganisation som arbetar för att den psykiska ohälsan och utsattheten ska minska hos tjejer mellan 10-25 år.

Sammanfattningsvis kan sägas att det finns verksamheter och uppdrag inom socialförvaltningens ansvarsområden som innefattar satsningar på tjejer, även om de inte är nämnda som explicit målgrupp. Likväl är det en målgrupp som behöver observeras och synliggöras, och det är en bekymmersam utveckling i Stockholmsenkätens resultat som skribenterna lyfter. Samverkan med skolan, hälso- och sjukvården och andra relevanta aktörer samt ett stärkt förebyggande arbete är i fokus för socialförvaltningen och socialtjänsten, med ambitionen att bryta de negativa trenderna avseende både psykisk hälsa och sexuellt våld. Ökade och anpassade resurser utifrån växande och föränderliga behov, samt ett aktivt och medvetet jämställdhetsarbete bör utgöra grunden för det fortsatta arbetet.

Förvaltningen föreslår att nämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på skrivelsen från S, V och Fi.

Bilaga

Skrivelse till socialnämnden gällande majoritetens satsningar mot sexuella övergrepp och psykisk ohälsa